

بررسی ساختار حمایت و تغییرات آن

در سیاستهای بازرگانی ایران

عباس رحیمی

الف - سیاستهای ارزی

یکی از اهداف برنامه اول، در بخش سیاستهای پولی، کاهش تعدد نرخ ارز بود، در همین راستا طی سال ۱۳۷۰ کلیه نرخهای ارز تبدیل به سه نرخ رسمی، رقابتی و شناور گردید و واردات اغلب کالاهای اساسی مورد نیاز، در توزیع کوپنی و نهاده‌های کالاهای اساسی در نرخ رسمی و توسط شرکتهای دولتی انجام می‌گرفت. علاوه بر این واردات ماشین‌آلات اغلب بخشهای دولتی با نرخ رسمی بود. نهاده‌ها با ارز رقابتی وارد می‌گردید، گرچه ورود این نهاده‌ها با ارز شناور نیز وجود داشت. براساس جدول (۱) در این سال حدود ۶۶ درصد از واردات با نرخ رسمی، ۲۰/۶ درصد با نرخ رقابتی و ۱۳/۴ درصد از واردات با نرخ شناور انجام پذیرفت. روند یکسان‌سازی نرخ ارز در طی سالهای اخیر، همچنان ادامه داشت. تا اینکه در نیمه دوم سال ۱۳۷۲، مقرر گردید تا کلیه واردات در کشور به نرخ ارز شناور که از طرف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام می‌گردد، صورت گیرد. در این سال تنها برخی از

ساختار حمایت در دوره اصلاحات

تجاری بین سالهای ۱۳۷۰ - ۷۲

سال ۱۳۷۰، نقطه عطفی در سیاستهای تجاری ایران بود، و دولت در ادامه سیاستهای تعدیل اقتصادی که از سال ۱۳۶۸ آغاز نمود، در این سال گام مهمی در جهت آزادسازی واردات برداشت، که این مجموعه سیاستها آثار مهمی بر تراز پرداختها، بخشهای تولید، شاخص قیمتها، و ... برجای گذاشت. در این جا تلاش می‌کنیم به فرایند آزادسازی و نحوه اجرای آن و مکانیزم این آزادسازی اشاره نماییم. اگر عمده‌ترین متغیرهای نظام تجاری را سیاستهای ارزی، تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای بدانیم، مهمترین تغییرات که به آزادسازی واردات طی این دوره منجر گردید، تغییراتی بود که در سیاستهای غیرتعرفه‌ای و ارزی به وجود آمد.

مهمترین تغییرات که به آزادسازی واردات طی این دوره منجر گردید، تغییراتی بود که در سیاستهای غیرتعرفه‌ای و ارزی به وجود آمد.

کالاهای اساسی با نرخ رسمی، وارد کشور گردید. در ابتدا بانک مرکزی تلاش داشت تا قیمت ارز را با نرخ شناور تثبیت کند؛ برای این کار اقدام به فروش دلار از طریق شبکه بانکی کشور به نرخ شناور نمود. اما بعد از مدتی ذخائر ارزی رو به کاهش نهاد و عرضه ارز کاهش پیدا کرد و عملاً بازار ارز دچار قیمت دوگانه گردید. افزایش قیمت ارز برای واردات نهاده و کالاهای سرمایه‌ای که بخش عمده‌ای از ترکیب واردات را تشکیل می‌دهند تأثیر عمده‌ای بر شاخص قیمت کالاهای وارداتی و نرخ حمایت موثر از تولیدات داخلی بر جای گذاشت.

در سال ۱۳۷۰ حدود ۶۶ درصد از واردات با نرخ رسمی، ۲۰/۶ درصد با نرخ رقابتی و ۱۳/۴ درصد از واردات با نرخ شناور انجام پذیرفت.

ب: سیاست‌های غیرتعرفه‌ای

در سال ۱۳۷۰ نرخ تعرفه‌ها تغییر محسوسی نکرد، تنها در مواردی با حذف محدودیتهای غیرتعرفه‌ای از برخی از کالاها، سود بازرگانی آنها تغییر یافت. عمده‌ترین سیاست‌های اصلاح تجاری در بخش سیاست‌های غیرتعرفه‌ای، برداشتن ممنوعیتها و محدودیتهای ورود کالاها بود. گرچه نظام قانون مقررات صادرات و واردات که می‌باید از تصویب قوه مقننه بگذرد هیچ‌گونه تغییری نکرد، و در این سال همان قانون مصوبه سال

۱۳۶۷ اعمال می‌شد، اما با استفاده از تبصره‌های این قانون که به وزارتخانه‌ها اجازه صدور مجوز ورود کالا می‌داد، براساس تصویبنامه‌ها و اصلاحیه‌هایی که به تصویب هیئت دولت رسید، زمینه‌های آزادسازی تجاری فراهم گردید. در اواخر سال ۱۳۶۹ و سالهای ۱۳۷۰ - ۷۱ می‌توان تعداد زیادی از این تصویبنامه‌ها و اصلاحیه‌ها را دید که بیانگر جهت‌گیری آزادسازی واردات از سوی نظام اجرایی کشور می‌باشد. بخش مهمی از این آزادسازی، از طریق گسترش تعداد کالاهای بدون انتقال ارز بود. بنابراین واردات بدون انتقال ارز از محوری‌ترین سیاست‌های آزادسازی تجاری در این دوره به شمار می‌آید. گرچه نظام واردات کالا بدون انتقال ارز از سالهای بسیار قبل وجود داشته، اما به طور جدی و مستمر مورد توجه قرار نگرفته بود. (در ماده ۴ مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۲۷ هجری شمسی چنین آمده است:

سالهای ۱۳۷۰ - ۷۱ می‌توان تعداد زیادی از این تصویبنامه‌ها و اصلاحیه‌ها را دید که بیانگر جهت‌گیری آزادسازی واردات از سوی نظام اجرایی کشور می‌باشد.

«هرگاه کسی بخواهد به صورت بدون انتقال ارز از کشوری کالای مجاز وارد نماید، باید کالای مورد سفارش جزء کالاهایی باشد که

اولین گام در این جهت در اواخر سال ۱۳۶۷ با صدور اولین مصوبه شورای بازسازی که طی آن با واردات گروهی از کالاهای مورد نیاز عموم به صورت بدون انتقال ارز موافقت گردید، برداشته شد.

کفایت دارد. عدم نیاز به کارت بازرگانی و مجوز عدم ساخت وزارتخانه های تولیدی، عدم تأیید قیمت کالا در مراکز تهیه و توزیع کالا را می توان از خصوصیات دیگر این نظام ذکر نمود^۱. البته اخذ مجوز مراکز تهیه و توزیع کالا تا تیرماه سال ۱۳۷۰ الزامی بود. در این زمان، گام مهم دیگری در جهت آزادسازی تجاری برداشته شد. و به عبارتی با حذف نیاز به اخذ مجوز از مراکز تهیه و توزیع، در این تاریخ اصلاح تجاری مهمی در کشور انجام شد و تحولی در تسهیل ورود کالا به کشور شکل گرفت. براساس تصویب ۱۳۷۰/۳/۸، هیئت وزیران، اخذ مجوز مراکز تهیه و توزیع را به شرط پرداخت ۱۰ درصد سود بازرگانی اضافی، از شرایط ورود کالا به کشور حذف نمود^۲.

هیئت وزیران، اخذ مجوز مراکز تهیه و توزیع را به شرط پرداخت ۱۰ درصد سود بازرگانی اضافی، از شرایط ورود کالا به کشور حذف نمود.

ورود آن به صورت بدون انتقال ارز مجاز باشد، و گرنه از صدور پروانه ورود خودداری خواهد شد و ترخیص آن امکان نخواهد داشت». در سال ۱۳۶۷ با پایان گرفتن جنگ تحمیلی و تدوین نخستین برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، تحول در سیاستهای اقتصادی کشور ضرورت یافت، و سیاست آزادسازی تجاری یکی از این سیاستهای محوری بود. اولین گام در این جهت در اواخر سال ۱۳۶۷ با صدور اولین مصوبه شورای بازسازی که طی آن با واردات گروهی از کالاهای مورد نیاز عموم به صورت بدون انتقال ارز موافقت گردید^۱، برداشته شد. پس از آن فهرستهای متعددی توسط شورا تصویب و اعلام شد که در آخرین مصوبه، مرجع تعیین و اعلام کالاهای قابل ورود به صورت بدون انتقال ارز، وزارت بازرگانی معین گردید. وزارت بازرگانی نیز با توجه به اوضاع اقتصادی کشور و بررسی کمبودها و تقاضاهای اصلی، هرچندگاه اقدام به آزادسازی اقلام جدید کالا می نماید که این کار تاکنون ادامه داشته است. در نظام واردات کالا به صورت بدون انتقال ارز ویژگی منحصر به فردی وجود دارد، که متقاضیان بسیاری را به خود جلب می کند؛ زیرا کلیه واردکنندگان، اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی که دارای تابعیت ایران هستند، می توانند اقدام به واردات نمایند. در مورد افراد حقیقی فقط شرط سنی داشتن هجده سال تمام و روشن بودن وضعیت نظام وظیفه (برای افراد مذکور)

امور اداری و استخدامی کشور تصویب نمود:

(۱) - در اجرای قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و به منظور متناسب ساختن ساختار تشکیلات دولت و ادغام دستگاههایی که دارای وظایف مشابه و متداخل می‌باشند و حذف دستگاههای موازی و غیر ضرور در کنترل و نظارت بر امر واردات و همچنین ایجاد امکان ورود کالاها و اقلام مورد نیاز واحدهای تولیدی توسط خود آنها و ضرورت کوتاه نمودن مراحل انجام کارها کلیه مراکز تهیه و توزیع کالا (پس از انجام مراحل ذیل حداکثر ظرف مدت شش ماه) منحل می‌گردند...^۵

عمده ترین آزادسازی تجاری مربوط به گروه تعرفه کالاهای مجاز مشروط بوده است. گرچه تعداد کالاهای غیرمجاز بعد از آزادسازی، کاهش یافته است.

جدول (۲) وضعیت محدودیتهای غیر تعرفه‌ای در قبل و بعد از اصلاح تجاری سال ۱۳۷۰ را نشان می‌دهد. براساس این جدول عمده ترین آزادسازی تجاری مربوط به گروه تعرفه کالاهای مجاز مشروط بوده است. گرچه تعداد کالاهای غیرمجاز بعد از آزادسازی، کاهش یافته است، اما تعداد آنها قابل توجه نیست. از نظر تعداد تعرفه کالا، بیشترین آزادسازی در بخشهای اقتصادی مربوط به تولیدات کارخانه‌ای می‌باشد، به طوری که قبل از سال

با این مصوبه کوتاه به یکباره تمامی محدودیتهای غیرتعرفه‌ای (کالاهای غیرمجاز و مجاز مشروط) تنها با پرداخت ۱۰ درصد سود بازرگانی که در آن سال براساس ارزش سیف کلاً با احتساب نرخ ارز رسمی (۷۰ ریال) محاسبه می‌گردید، آزاد شد. علاوه بر این مصوبه‌های دیگری در سال ۱۳۷۰ وجود دارد که روند آزادسازی تجاری در کشور را تشدید می‌کند که از جمله این مصوبات عبارت اند از:

- براساس تصویب مورخ ۱۳۷۰/۳/۸ کالاهای تجاری وارده از جزیره کیش و توابع آن از پرداخت ۳۰ درصد سود بازرگانی معاف می‌باشند.

- ابلاغ موافقت کلی وزارت صنایع با ورود

۲۱۶ قلم کالا در تاریخ ۱۳۷۱/۲/۲۰

- ابلاغ فهرست ورود انواع خودروی سواری با ارز شناور از طرف وزارت صنایع سنگین (۱۳۷۱/۳/۶)

- تفویض اختیار وزارت صنایع در مورد صدور مجوز ترخیص ماشین آلات دست دوم به صورت بدون انتقال ارز (۱۳۷۱/۴/۱۶) اضافه نمودن نام خودروی سواری و وانت دئ به فهرست خودروهای مجاز قابل ورود به کشور (۱۳۷۱/۳/۱۱)^۴

یکی دیگر از مصوبات کلیدی در جهت آزادسازی تجاری در سال ۱۳۷۰، مصوبه انحلال مراکز تهیه و توزیع کالا است.

«شورای عالی اداری در هشتمین جلسه مورخ ۱۳۶۹/۱۱/۱۷ بنا به پیشنهاد سازمان

۱۳۷۰ در این بخش حدود ۳۵۱۶ تعرفه کالا وجود داشت که تنها ورود حدود ۱۷۶ تعرفه کالا مجاز بود، اما بعد از آزادسازی، تعداد کالاهای مجاز این بخش به ۱۸۸۸ کالا افزایش پیدا کرد، که این تعداد کالا بدون نیاز به مجوز عدم ساخت از وزارتخانه های ذی ربط مجوز

واردات از مراکز تهیه و توزیع کالا، می توانستند وارد کشور شوند.

علاوه بر این قوانین، راههای متعددی برای ورود کالا وجود دارد، که به روند آزادسازی تجاری، ابعاد گسترده تری می دهد، که در اینجا به برخی از آنها اشاره می کنیم.

جدول (۱) - نحوه تخصیص ارز به تفکیک رسمی، رقابتی، ترجیحی و شناور طی سالهای ۱۳۶۹ - ۷۱

سال	رسمی	رقابتی	ترجیحی	شناور
۱۳۶۹	۶۹/۱	۷/۲	۱۲	۱۲/۷
۱۳۷۰	۶۶	۲۰/۶	.	۱۳/۴
۱۳۷۱	۵۰	۳۰	.	۲۰

The World Bank, Islamic Republic of Iran: An Agenda for Trade Reform, August , 1992.p.15.

جدول (۲) - مقایسه محدودیتهای غیر تعرفه ای در قبل و بعد از اصلاح تجاری در سال ۱۳۷۰

واحد: تعداد تعرفه کالا

	غیرمجاز		مجاز مشروط		مجاز	
	قبل از اصلاح	بعد از اصلاح	قبل از اصلاح	بعد از اصلاح	قبل از اصلاح	بعد از اصلاح
بخش کشاورزی	۱۰۸	۱۰۸	۷۹	۴۵	۶	۴۰
بخش معدن	۲۱	۱۹	۴۳	۲۴	.	۲۱
بخش تولیدات کارخانه ای	۱۰۸۹	۹۳۱	۲۲۵۰	۶۹۶	۱۷۶	۱۸۸۸
کالاهای مصرفی	۵۰۵	۴۷۵	۳۱۰	۱۵۸	۲۵	۲۴۴
کالاهای سرمایه ای	۹۳	۶۲	۳۹۰	۸۱	۴۸	۳۸۹
کالاهای واسطه ای	۱۹۸	۱۳۴	۲۱۵۵	۷۷۶	۷	۱۴۴۹

مآخذ: محاسبه براساس: مآخذ جدول (۱)، ص ۲۱

با بهره‌گیری از پیشرفته‌ترین تکنولوژی و کمترین هزینه، کالاهایی تولید می‌شود که برای عرضه و حضور در بازارهای رقابت جهانی از امتیازات ویژه‌ای برخوردار هستند.

- مناطق آزاد تجاری

براساس تبصره ۱۹ قانون برنامه اول توسعه، دولت اجازه تأسیس سه منطقه آزاد را در کشور دارد. اهداف عمده ایجاد مناطق آزاد تجاری در کشور عبارت است از: جذب و انتقال تکنولوژی به درون اقتصاد ملی، ایجاد اشتغال مولد، افزایش مهارت‌های فنی نیروی کار، توسعه منطقه‌ای، گسترش صادرات و جذب سرمایه‌های خارجی در بخش‌های مولد. در اسناد سازمان‌های اقتصادی بین‌المللی و بانک جهانی از مناطق آزاد تحت عنوان «مناطق ساخت و پردازش صادرات» نیز نام می‌برند؛ زیرا در این مناطق با بهره‌گیری از پیشرفته‌ترین تکنولوژی و کمترین هزینه، کالاهایی تولید می‌شود که برای عرضه و حضور در بازارهای رقابت جهانی از امتیازات ویژه‌ای برخوردار هستند، با یک چنین اهداف مقبولی فعالیت مناطق آزاد کیش و قشم از سال ۱۳۶۸ آغاز شد. برای جذب سرمایه‌گذارهای داخلی و خارجی و ایجاد زمینه‌های مناسب جهت گسترش صنایع تولیدی و صادراتی، نیاز به زیرساخت‌های مناسب اقتصادی، فنی و رفاهی است که از جمله این امکانات، اسلکه، فرودگاه، تأسیسات

رفاهی و تفریحی، ارتباطات مدرن، آب، برق، انرژی و ... می‌باشد. در میان مناطق آزاد تجاری تنها در جزیره کیش از زمان گذشته تأسیسات زیربنایی قابل توجهی وجود داشت و در جزایر قشم و چابهار می‌بایستی این زیرساخت‌ها ایجاد می‌گردیدند. به علت اینکه این زیربناها نیاز به سرمایه‌های ثابت زیادی دارند، بنابراین سرمایه‌گذاران خصوصی (اعم از خارجی و داخلی) تمایلی به انجام این گونه سرمایه‌گذاری نشان نمی‌دهند، به همین دلیل برای فعال کردن این مناطق در طول سال‌های برنامه اول، اساس فعالیت‌های این مناطق را انجام واردات کالا، دریافت عوارض از واردات به عنوان حق ورود کالا به منطقه و حق انبارداری و نیز فروش کارتهای خرید تشکیل می‌داد. که از محل این درآمدها و مبالغی که از بابت واگذاری موقت زمین به سرمایه‌گذاران دریافت می‌گردید، بخشی از هزینه‌های عمرانی و زیربنایی این مناطق تأمین می‌شد.

به همین دلیل برای فعال کردن این مناطق در طول سال‌های برنامه اول، اساس فعالیت‌های این مناطق را انجام واردات کالا، دریافت عوارض از واردات به عنوان حق ورود کالا به منطقه و حق انبارداری و نیز فروش کارتهای خرید تشکیل می‌داد.

بنابراین فعالیت عمده این مناطق، واردات کالاهای خارجی بود، که بیشتر براساس قانون معافیت کالای همراه مسافران خارج از کشور، صورت می‌گرفت. در جزیره کیش، اعطای مجوز به تجار داخلی و خارجی، جهت ورود انواع کالا به جزیره، خارج از چهارچوب قوانین و مقررات حاکم بر ورود و صدور کالا در کشور و براساس معافیت کالای همراه مسافران خارج از کشور و به میزان ۷۰۰ دلار در سال، اجرا گردید. منطقه آزاد قشم که در بهمن ماه ۱۳۶۹ فعالیت خود را با شروع بهره‌برداری از اسکله بهمن شروع کرد و برای هر مسافر، سقف ۲۰۰ دلار معافیت ورود کالا در نظر گرفته شد. در سومین منطقه آزاد کشور (چابهار) نیز معافیت کالای همراه مسافر به مأخذ ۲۰۰ دلار برای هر مسافر در نظر گرفته شد^۱، با یک چنین قوانین تسهیل کننده واردات، مناطقی که با هدف جذب تکنولوژی، پردازش صادرات و افزایش تولید کشور به وجود آمده بودند، عملاً تبدیل به مراکز ورود بی رویه کالا و اهرمی جهت تخریب اقتصاد ملی درآمدند و مراکز نفوذ کالاهای خارجی به داخل کشور شدند. نحوه واردات کالا از این مناطق با استفاده از معافیت قانونی ورود کالای همراه مسافر، پس از مدتی

از روال طبیعی و عادی خود خارج شد و با تفسیرهای نادرست از قانون معافیت کالای همراه مسافر، به کانالی برای خروج بی رویه کالا از این مناطق، تبدیل گردید. خرید نیابتی با استفاده از شناسنامه اعضای خانواده، توسط سرپرست خانواده، خرید به نمایندگی و گروهی، توسط نمایندگان سازمانها و نهادها و بعضی از شرکتهای تعاونی و اتحادیه های صنفی، از اقداماتی بود که مسیر منطقی ورود کالا به کشور را دچار آشفتگی کرد. در جدول (۳) میزان کالای وارداتی از جزیره کیش به کشور، طی سالهای ۱۳۶۸ - ۷۲ آورده شده است. براساس این جدول، ارزش واردات طی این سالها افزایش قابل توجهی داشته به طوری که در سال ۱۳۷۱ به ۴۰۰ میلیون دلار - که حدود ۱/۵۳ برابر سال ۱۳۷۰ می‌باشد - بالغ گردیده است که در سال ۱۳۷۲ تا قبل از ممنوعیت ترخیص کالا، پیش بینی می‌شد که حدود ۸۰۰ میلیون دلار کالا وارد کشور گردد.

نحوه واردات کالا از این مناطق با استفاده از معافیت قانونی ورود کالای همراه مسافر، پس از مدتی از روال طبیعی و عادی خود خارج شد.

جدول (۳) - ارزش کالاهای وارداتی از جزیره کیش طی سالهای ۱۳۶۸ - ۷۲ ارقام: میلیون دلار

سال	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲
ارزش	۲۸/۵	۲۰۰	۲۶۰	۴۰۰	۸۰۰

مأخذ: «مناطق آزاد، قاچاق چرا»، مجله مناطق آزاد، شماره سی و سوم (آبان ۱۳۷۲)، ص ۷

طول ۲۳۰ کیلومتر سواحل جزیره قشم را به طور قاچاق امکان پذیر می سازد.

میزان واردات در قشم در سال ۱۳۷۱ بیش از ۱۴۵ هزار تن کالا به ارزش تقریبی ۷۰۰ میلیارد ریال (معادل ۵۰۰ میلیون دلار) بوده که به طور رسمی و با استفاده از معافیت ترخیص کارت‌های کالا از قشم وارد کشور گردیده است.^۷

واردات غیرقانونی و قاچاق کالا به کشور از دو طریق زیر انجام می گیرد:
*** ترانزیت قشم (تخلیه و بارگیری غیرقانونی در سواحل قشم)**
*** حمل مستقیم از بنادر امارات متحده به مقصد بندرعباس و سواحل حاشیه‌ای،**

- ورود غیرقانونی کالا به کشور:

مطالعات انجام شده در زمینه وضعیت قانونی کالا در سواحل جنوبی ایران، نشان می دهد که واردات غیرقانونی و قاچاق کالا به کشور از دو طریق زیر انجام می گیرد:
*** ترانزیت قشم (تخلیه و بارگیری غیرقانونی در سواحل قشم)**

علاوه بر واردات رسمی، یکی از راههای مهم نفوذ کالا به کشور قاچاق کالا است که این کار دارای انگیزه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی می باشد. سواحل گسترده در جنوب استان هرمزگان و استانهای مجاور به طول تقریبی چهار صد کیلومتر و نیز وجود تعداد غیرقابل کنترل شناورهای کوچک و بزرگ در منطقه، از زمینه‌هایی است، که ورود غیرقانونی مقادیر قابل توجهی کالا را از طریق قاچاق به داخل کشور موجب می شود. علاوه بر این، جزیره قشم به عنوان یکی از مناطق آزاد تجاری با داشتن اسکله‌های متعدد طبیعی در سواحل جنوبی کشور، تخلیه و بارگیری کالا در اندازه‌های کوچک در نقاط قابل ملاحظه‌ای از

حمل مستقیم از بنادر امارات متحده به مقصد بندرعباس و سواحل حاشیه‌ای، از طریق عبور مخفیانه از گذرگاهها و جنگلهای اطراف قشم. برای حمل کالا از بنادر امارات به قشم و نیز حمل مستقیم کالا از این بنادر به سواحل

ایران وسیله‌ای که معمولاً به کار گرفته می‌شود، لنج است. اما انتقال این کالا از قشم به بندرعباس عمدتاً صدها قایقی که با ظرفیتهای بین یک الی ۵ تن دائماً بین قشم و بندرعباس در تردد هستند صورت می‌گیرد. محاسباتی که در این زمینه انجام شده نشان می‌دهد که روزانه حداقل ۱۵۰۰ مورد مسافرت، توسط این قایقها به اسکله شهرداری بندرعباس و اسکله‌های فرعی صورت گرفته است، که حداقل $\frac{2}{3}$ این قایقها حامل کالاهایی از قشم به بندرعباس بوده‌اند. حجم تقریبی این کالاها با احتساب میانگین متوسط یک تن برای هر قایق، روزانه متجاوز از یک هزار تن و سالیانه به حدود سیصد هزار تن می‌رسد، که این مقدار واردات، حدود ۱/۵ درصد از حجم کل واردات کشور را در سال ۱۳۷۱ تشکیل می‌داده است. نگاهی به فهرست کالاهای وارده در سه ماهه اول سال ۱۳۷۲ به قشم نشان می‌دهد، که بخش قابل توجهی از واردات سه ماهه مزبور، شامل کالاهایی نظیر: خوشبوکننده هوا، حشره‌کش، برس و شانه سر، شامپو، وسایل نوزاد، حوله، لوازم بهداشتی، پودر رختشویی، عطر و ادکلن، اسباب‌بازی، گسل مصنوعی، کمربند، جاسوئیچی، بند ساعت، گیره سر و مجسمه دکوری (گچی) بوده است.^۸

دوره سوم، ساختار حمایت از نیمه دوم سال ۱۳۷۲ تا کنون
در نیمه دوم سال ۱۳۷۲، تغییرات عمده‌ای

در نظام بازرگانی و ارزی کشور به وجود آمد. در بخش بازرگانی، تغییر مآخذ محاسبه سود بازرگانی و حقوق گمرکی از ارز رسمی به ارز شناور و همچنین تغییر نرخهای تعرفه و کاهش نرخ اسمی این تعرفه‌ها از مهمترین تغییرات بود. در بخش ارزی نیز تک‌نرخ شدن ارز و انجام کلیه واردات، براساس نرخ ارز شناور، از دیگر تغییرات بود. علاوه بر این در این دوره با توجه به تنگنای ارزی و مشکل استقراض، آغازی بر بازگشت به سیاستهای محدودگرایانه تجاری است. همان‌گونه که در اصلاح تجاری سال ۱۳۷۰ بخشنامه‌های بانک مرکزی پیش‌تاز آزادسازی تجاری در ایران بود، در این دوره نیز بخشنامه‌های بانک مرکزی طلایه‌دار محدود کردن واردات در کشور به شمار می‌آید. مهمترین این بخشنامه‌ها عبارت بودند از:

تغییر مآخذ محاسبه سود بازرگانی و حقوق گمرکی از ارز رسمی به ارز شناور و همچنین تغییر نرخهای تعرفه و کاهش نرخ اسمی این تعرفه‌ها از مهمترین تغییرات بود.

اداره کل امور واردات گمرک ایران طی بخشنامه شماره ۱۱۰/۱۰۵۴ مورخ ۷۳/۱۲۵/۳۰۷/۹۶۸۴، کلیه مقررات جدید ارزی را که طی بخشنامه‌های بانک مرکزی ج.ا.ایران ابلاغ گردیده بود، به شرح ذیل به کلیه گمرکات کشور

مسافر از منطقه آزاد کیش به میزان دویست دلار و از مناطق آزاد چابهار و قشم هشتاد دلار برای هر مسافر (توسط خود مسافر) با رعایت مقررات مربوطه مجاز می باشد.

۴ - سقف خروج ارز همراه مسافر برای هر جلد گذرنامه به صورت اسکناس، چک مسافرتی و یا چک بانکی حداکثر پنج هزار دلار می باشد.^۹

بانک مرکزی است که با تصمیمات خود تمامی سیاستهای اقتصادی کشور را تحت الشعاع قرار می دهد.

این سیاست ارزی که بنا به شرایط اقتصادی و تنگناهای ارزی کشور اتخاذ گردیده است، در مقایسه با سیاستهای دوره قبل (۱۳۷۰ تا نیمه اول ۱۳۷۲) یعنی سیاستهای آزادسازی، گویای بی ثباتی در امر سیاستگذاری بازرگانی کشور است. آنچه مهمترین نقش را در سیاستهای بازرگانی و اقتصادی کشور ایفا می کند، وضعیت تراز ارزی کشور می باشد که عملاً سیاستهای صنعتی، نقش ناچیزی را در این تصمیمات دارند و این بانک مرکزی است که با تصمیمات خود تمامی سیاستهای اقتصادی کشور را تحت الشعاع قرار می دهد.

در بخش ارزی نیز تک نرخی شدن ارز و انجام کلیه واردات، براساس نرخ ارز شناور، از دیگر تغییرات بود.

با توجه به مصوبات کمیته موضوع بند سه تبصره ۲۹ قانون بودجه سال جاری که توسط بانک مرکزی ج.ا.ایران ابلاغ شد رعایت موارد ذیل جهت ورود و ترخیص کالاهای وارداتی ضروری است:

۱ - از تاریخ ۱۳۷۲/۸/۱۰ کلیه وزارتخانه ها، سازمانها، شرکتها و مؤسسات تحت پوشش و وابسته به دولت و نیز نهادهای انقلابی، جهت ورود کالا باید ارز از سیستم بانکی خریداری و برای ترخیص کالاهای خود مکلف به ارائه اعلامیه فروش ارز خواهند بود.

۲ - از تاریخ ۱۳۷۲/۹/۷ کلیه واردکنندگان کالاهای بدون انتقال ارز می بایست پس از ثبت سفارش در وزارت بازرگانی، ارز مورد نیاز خود را از شبکه بانکی کشور خریداری و اعلامیه فروش ارز اخذ و هنگام ترخیص کالا به گمرک ارائه نمایند.

۳ - از تاریخ ۱۳۷۲/۹/۷ ورود کالای همراه

بی‌نوشتها

۱. مصوبه شماره ۲۶۴۵ - ۱ / ۴، مورخ ۶۷/۶/۲۸، شورای بازسازی.
۲. محسن ابراهیمی، مقررات ورود و ترخیص کالا به صورت بدون انتقال ارز، (تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، دی ماه ۱۳۷۱)، ص، ص یکم و دوم.
۳. مصوبه شماره ۶۵۶۳ / ت ۱۳۶ هـ، مورخ ۷۰/۴/۲۲، هیئت وزیران.
۴. رضا پاکدامن، مجموعه قوانین و مقررات واردات کالا، (تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی اسفندماه ۱۳۷۲).
۵. رضا پاکدامن، پیشین.
۶. رضا پاکدامن، پیشین.
۷. «مناطق آزاد، قاچاق چرا»، مجله مناطق آزاد، شماره سی و سوم (آبان ۱۳۷۲) ص ۹.
۸. همان، ص ۹.
۹. رضا پاکدامن «آخرین قوانین و مقررات اقتصادی»، ماهنامه بررسیهای بازرگانی، سال هفتم (بهمن ماه ۱۳۷۲)، شماره ۸۱ ص ۱۱۱.

